

MOJE SREČANJE S PROFESORJEM IVANOM REGNOM NA DUNAJU

Ko so lani odkrili v Lajšah v Poljanski dolini spominsko ploščo našemu velikemu biologu, mi je bilo zelo žal, da sem prepozno zvedel za to slovesnost, ker bi bil prav gotovo prišel počastit spomin velikega učenjaka, ki mu ni bilo dano, da bi se odpočil v domači zemlji, ki ji je ostal zvest do smrti, čeprav je bil dolga leta ločen od nje...

V znano trnovsko gostilnico »Pri Bergantu«, ki jo je imela tam Ločanka, mati znanega prof. A. Siča, sem stopil sem in tja tudi jaz, ker so tja prihajali profesorji srednje tehniške šole, znani dr. Pavle Grošelj in predsednik Akademije znanosti in umetnosti dr. Rajko Nahtigal. Obravnavali so razne »teme«, ki so bile zelo zanimive. Nekajkrat je bila beseda tudi o prof. dr. Ivanu Regnu, ki je živel takrat na Dunaju. Dr. Rajko Nahtigal je bil celo njegov sošolec. Takrat sem se seznanil tudi še z drugim njegovim sošolcem viš. veterinarjem Hugonom Turkom, ki je služboval v Višnji gori in se je po upokojitvi preselil v Ljubljano. Dopisoval si je s profesorjem Regnom, ker sta bila prijatelja še iz študijskih časov.

Ko so me l. 1940 poslali uradno na dunajski velesejem, sem pred tem obvestil tudi Hugona Turka o svojem potovanju na Dunaj. Tedaj me je naprosil, da bi vzel s seboj nekaj živil in pismo za prijatelja Regna. Z veseljem sem to storil in moj obisk je odkril marsikaj, kar ni bilo doslej znanega o življenju zadnjih let našega velikega biologa. Moje poročilo bo nekoliko dopolnilo njegovo biografijo. Žal se mi je izgubilo nekaj originalnih pisem, vendar sem si njih vsebino dobro zapomnil.

Izgovori na beograjske univ. profesorje, ki so ovirali nastavitev prof. Regna v domovini, se mi zdijo precej jalovi. Krivda, da je šla vsa ta važna in dragocena dediščina po zlu, je pa žal doma, v Ljubljani.

Jeseni, septembra 1940, sem odpotoval na Dunaj. Vzel sem s seboj Turkova darila in pismo za prof. Regna. Z južnega kolodvora sem se takoj napotil v IX. dunajski okraj, kjer je v Grundlgasse 2 imel stanovanje naš rojak prof. dr. Ivan Regen.

Našel sem njegovo ime na vratih in pozvonil. Ker se ni nihče oglasil, sem vrgel v njegov nabiralnik svojo vizitko s pripombo, da pridem kasneje. Odšel sem v mesto in na velesejem, kjer sem imel službeni opravke. Poleg dela, ki sem ga opravljal za bivši Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt, sem imel tudi nadzorstvo nad razstavo zdravilnih in drugih rastlin bivše kmetijske družbe iz Ljubljane. Zanimanje za njeno razstavo je bilo zelo veliko in ogledali so jo do podrobnosti tudi visokošolci — medicinci pod vodstvom svojih profesorjev. Ko smo popoldne razstavo zaprli, sem se ponovno napotil k prof. dr. Regnu. To pot sem ga našel doma. Na moje zvonjenje je prišel odpret in me

hladno in vprašujoče pogledal. Ko sem mu povedal, kdo sem, se mu je razjasnilo njegovo lepo lice in mi je oberoč stisnil roko in me ljubeznivo povabil v stanovanje.

Precej časa je trajalo, preden sem se razgledal po njegovi sobi, polni orodja, žičnih kablov itd. Tudi stensko uro, ki jo omenja njegova biografija, sem videl. Prof. Regen ni bil le biolog, bil je tudi mehanik in to precizni mehanik, ki si je izdelal orodje sam. Pokazal mi je razdelilno ploščo, ki jo je sam naredil. To ploščo si je nekajkrat sposodil prvi mehanik znane trvdke Siemens iz Berlina. Za uslugo so mu poslali najnovejši in najboljši radio aparat.

Prof. Regen mi je nato razkazoval svoj instrumentarij in svoje rokopise o študiju murnov. Ogromno je bilo vsega tega in čudil sem se »posnetkom«
murnovih »popevk«, ki so bile zapisane na seženj dolgih papirjih. Pripovedoval je, kako se zanimajo v mednarodnem znanstvenem svetu za njegova odkritja in da pripravljajo o tem obširno delo za tisk.

O svojem delu in življenju je pisal dnevnik in prav tako o obiskih. Zato je tudi meni pokazal mesto v dnevniku, kjer sem se podpisal. Potem mi je z vso ljubeznijo govoril o svoji rajni materi, o svojem visokoškolskem študiju in težavah na Dunaju in o svoji prvi službi.

Po končanem univerzitetnem študiju je nastopil prvo službo gimnazijskega suplenta v Oberhollabrunnu. Za svoje šolske ure se je vestno pripravljal in jih tudi natančno, do minute točno, končal. K temu mu je pomagala žepna budilka, ki ga je diskretno opozorila nekaj minut pred koncem, da je učno uro lahko lepo zaključil. Ko ga je inspiciral deželni šolski nadzornik, se je ura tako lepo in zaokroženo končala, da je bil kar prijetno presenečen. Zato je imenoval suplenta Regna za zapisnikarja nadzorniške konference, kar je takrat veljalo za izredno čast, ki jo je le redko kdaj dosegel suplent.

O njegovem nadaljnjem življenju je bilo že precej napisanega in ne bom tega ponavljal.

Tedaj je bil že upokojen in njegova pokojnina je bila za tiste čase na Dunaju zelo skromna. Dobival je mesečnih 248 RM. Cene so pa med vojno zelo narastle, zlasti za živila, ki jih je bilo vsak dan vse teže dobiti.

Na dunajskem Kahlenbergu so bili veliki vinogradi in tam je imel dr. Regen 1 m² »vinograda«, da je hodil neovirano po vsem vinogradniškem območju kot solastnik, in da je lahko tam opazoval murne in čričke. Sicer je bilo vse območje visoko ograjeno in že od zunaj zastraženo z več oboroženimi čuvaji, ki so preprečevali, da niso dunajski »kosi«
v človeški podobi pozobali vsega pridelka. Napotila sva se tja peš, ker med vojno niso vozili avtobusi kakor v mirnem času.

Prišedši na vrh hriba, odkoder je bil lep razgled na mesto in Donavo, sem skoraj prestrašeno obstal ob pogledu na vinograde. Vse je bilo požgano in uničeno od peronospore, ker so dali vinogradnikom namesto modre galice nekakšen nov, baje enakovreden preparat — bila je pa to modra zidna barva, ki je uničila ves pridelok. Hudobija nacijev ni poznala nobene mere!

Prišedši domov z Dunaja, sem takoj obvestil Slovensko akademijo znanosti o prof. Regnovem namenu glede njegove zapuščine. Ohranjeni prepis vloge se glasi:

septembra 1940

Gospodu predsedniku Akademije znanosti in umetnosti
v LJUBLJANI

Podpisani sem obiskal za časa dunajskega mednarodnega sejma rojaka g. prof. dr. Janeza Regna. Naročil mi je ta obisk veterinar inšpektor Hugon Turk, ki je bil v skrbeh, kaj je s prof. dr. Regnom, ki je bil spomladi težko bolan in se že dalje časa ni več oglasil. Gospod profesor je težko čakal nekoga iz domovine, da mu pove marsikaj, kar ni mogel v pismu povedati. Naročil mi je predvsem pozdraviti g. prof. Nachtigala, ki je predsednik Akademije znanosti in umetnosti. Povedal mi je, da bo zapustil testamentarično vse svoje imetje, instrumente, aparate, izume, svoja znanstvena dela ljubljanski Akademiji. Zato naj bo skrb akademije že danes, da uredi pravno vso zadevo, da se ne polaste Nemci njegove zapuščine, ker mu vedno zabičajo, da naj nikomur nič ne pokaže in pove o svojih raziskovanjih, ki jih smatrajo za zelo važna. Po večurnem razkazovanju njegovih aparatov in izumov sem spoznal veliko vrednost tega in sem ga vprašal tudi po njegovih željah. G. profesor želi, da bi prišel nekdo njegove reči pogledat, da ga seznanijo z vsem važnim, ker sicer se lahko zgodi, da ostane njegova zapuščina mnogo manjše vrednosti, kakor sicer, če bo znal kdo s pridom uporabljati njegove aparate in nadaljevati z njegovim započetim znanstvenim delom.

Kar se njegovega privatnega življenja tiče, je treba nekaj ukreniti, da ne postane predčasno žrtev današnjih prehranjevalnih razmer. Gospod je bil težko bolan in je precej opešal, dasi je duševno izredno bister in živahen. Dr. Regen potrebuje predvsem krepke hrane in maščobe, ki je pa na Dunaju ni dovolj dobiti. Glede pošiljanja je že preskrbljeno, da ne bo stroškov in da pridejo pošiljke v njegove roke. Za prvo silo sem že poskrbel in k posredovanju pritegnil veterinar delegata dr. Jos. Samca na Dunaju. Dalje je poslal že dve pošiljki tudi g. vet. insp. H. Turk, ki se tudi briga, da g. profesor ne bo stradal, kar je brez tuje pomoči bolj dvomljivo, ker ima g. prof. le 280 RM pokojnine.

Kot laik si dovolim pripomniti, da je njegovega orodja, aparatov in instrumentov za dve polni sobi in bi kazalo vse skupaj ohraniti kot celoto in ustanoviti dr. Regnov institut, ki bi prav gotovo imel v znanstvenem oziru važno nalogo, kakor ima ime dr. Regna v znanstvenem svetu najboljši glas in ugled.

Sprejmite prosim, gospod predsednik, te vrstice na blagohotno znanje in blagovolite ukreniti vse potrebno, da se ohrani dragocena dediščina domovini, idealnemu znanstveniku pa omogoči človeka vredno življenje.

Z odličnim spoštovanjem vdani

Božo Račić

Na to svoje poročilo nisem dobil nobenega odgovora. Obrnil sem se tudi še na tedanjo bansko upravo, od katere sem izmoledoval 200 din mesečne podpore, iz katere so potem nabavljali živila za prof. Regna. Posredovanje je prevzel z velikim razumevanjem veterinarski ataše na Dunaju, veterinar Samec Joža. Zmenili smo se, da so šli zavoji z živili prek obmejnega komisariata v Mariboru na generalni konzulat na Dunaju. Veterinar Samec je zavoje osebno dostavljal prof. Regnu in večkrat dodal še iz svojega. Naj mu bo na tem mestu izrečena topla zahvala za njegovo človekoljubno delo, čeprav je že rajnik.

Ko so napadli Jugoslavijo l. 1941 Nemci, je bilo na žalost konec s pošiljanjem živil.

Usodni dan 14. II. 1947.

Naciji so imeli posebno piko na stare ljudi, katerih so se hoteli znebiti čimprej, ker so bili le v napoto. Tako prof. Regnu niso hoteli nakazati nobene kurjave, ker je imel v kleti nekaj zabojev, ki naj bi jih porabil za kurjavo. Na majhni cirkularski, ki jo je imel v svoji delovni sobi, si je polagoma razžagal tiste zaboje in si odredil dnevne količine, ki jo je smel porabiti, da bi kurivo trajalo čim dalje časa. En takšen »obrok« je bil spravljen v kuverti in ga je porabil v majhnem, otroški igrači podobnem štedilniku, da si je lahko ogrel premrle prste, da je lahko pisal. Uporaba električnega toka je bila strogo normirana in ni zadostovala za ogrevanje stanovanja, ampak le za prepotrebno razsvetljavo.

Ko je pošla kurjava iz razžaganih zabojev, si je napravil prof. Regen oljno peč. Usodnega dne se mu je olje razlilo in vnelo. Začelo je goret v stanovanju in dim, ki je vdiral v bližnja stanovanja, je napolil prebivalce, da so vdrli v profesorjevo stanovanje in našli dr. Regna nezavestnega. Reševalci so ga odpeljali na policijski komisariat, odkoder so ga oddali dne 19. II. 1947 na psihiatrijo v IX. okraju v Lazarettgasse in od tam prepeljali v bolnišnico za duševne bolezni v Steinhof, kjer je kasneje tudi umrl. Pred tem so vrinili v stanovanje nekega Poljaka, begunca. To je bil čudak, ki je v pomanjkanju kuriva začel kuriti prof. Regnove modele, po smrti pa knjige in ves drugi material, ki je bil že takorekoč lastnina SAZU, za katerega se niso dovolj pobrigali, da bi ga bili prepeljali pravočasno v Ljubljano ali pa vsaj kje varno shranili.

Zusammenfassung

MEINE BEGEGNUNG MIT PROFESSOR IVAN REGEN IN WIEN

Der Autor berichtet über seinen Besuch beim Biologen Dr. Ivan Regen im September 1940 in Wien, wo damals die Nationalsozialisten herrschten. Professor Regen machte ihn ausführlich mit den Apparaturen für seine Experimente mit Feldgrillen bekannt und zeigte ihm die Manuskripte seiner Studien. Sie gingen auch auf den Kahlenberg, wo Professor Regen formal 1 m² eines Weingartens besaß, so daß er innerhalb der Umfriedung der dortigen Weinberge die Grillen beobachten und studieren konnte. Professor Regen teilte ihm mit, daß er sein ganzes Vermögen, die Instrumente, Apparate, Erfindungen und wissenschaftlichen Arbeiten der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Ljubljana testamentarisch vermachen wolle. In der Notzeit nach dem Kriege blieb Regen in seiner Wohnung ohne Heizmaterial und hatte viel unter Kälte zu leiden. Als er sich im Winter 1946/47 mit einem Ölofen behelfen wollte, brach ein Brand aus, an dessen Folgen Professor Regen starb. Ein polnischer Flüchtling, den man darauf in seine Wohnung eindrängte, verheizte seine Modelle, Bücher und anderes Material. So wurden seine wertvollen wissenschaftlichen Apparate, Unterlagen und Belege vernichtet und die Akademie der Wissenschaften in Ljubljana ging leer aus.

Der Autor war einer der letzten Landsleute, die den Biologen Regen besucht haben.